

Bożena Gierek

Wybrane miejsca pielgrzymkowe w Irlandii

Odbywanie pielgrzymek w Irlandii ma bardzo starą tradycję, nierzadko sięgającą swoimi korzeniami czasów przedchrześcijańskich. Miejsca pielgrzymkowe są ściśle związane ze świętymi patronami, którzy w tych właśnie miejscach często musieli stoczyć walkę z pogaństwem. Pielgrzymki są odbywane tłumnie, głównie w miesiącach wiosennych i letnich, aczkolwiek ruch pielgrzymkowy występuje przez cały rok z różnym nasileniem. Związane z pielgrzymkami uroczystości, zwane "pattern" (wymowa słowa "patron"), można porównać z popularnymi w Polsce uroczystościami odpustowymi, odbywającymi się w każdej parafii. Główną część uroczystości stanowią modlitwy religijne, odmawiane w świętych miejscach, po których dawniej następowały zabawy, często hałaśliwe i nieprzyzwoite, będące echem pogańskich świąt. Powyższe fakty przyczyniły się do wydania przez Kościół zakazów odbywania się tychże uroczystości.

W ostatnich latach autorytety kościelne wprowadziły pewne zmiany, szczególnie dotyczące dat, co wpłynęło na ożywienie popularności zapomnianych miejsc. Dawny spadek popularności wielu pielgrzymek odsunął w cień często istotne szczegóły, związane z odbywaniem pielgrzymek. Niezależnie od środowiska naturalnego (góry, wzniesienia, lasy, akwenty wodne), w którym znajduje się miejsce docelowe, można przedstawić ogólny przebieg "turas" (pielgrzymki). Rozpoczyna się ona wstępnymi modlitwami - zwykle pięć dziesiątek różańca - poprzedzającymi podejście pielgrzyma do świętej studni. Odbywa się to na kolanach, z równoczesnym odmawianiem kilku dalszych modlitw. Następnie pielgrzym obchodzi studnię zgodnie z ruchem wskazówek zegara¹, recytując dalsze modlitwy. To okrążenie odbywa się trzy razy. Następnie pielgrzym wypija trochę wody, niekiedy zanurza w niej rękę po to, aby się nią pobłogosławić. W pobliżu studni często rośnie specjalne drzewo lub krzew, na którym zawiesza się wotywną ofiarę lub też zostawia się ją na ziemi obok studni. W niektórych miejscach znajduje się rzeźbiony kamień, przy którym pielgrzym modli się lub który obchodzi dookoła. Podobne praktyki mogą być czynione odnośnie drzewa. Innymi elementami mogą być liczne stacje², przy których pielgrzym odmawia modlitwy. Powszechną praktyką jest dodawanie przez każdego pielgrzyma kamienia do pobliskiej sterty kamieni. Pewne części pielgrzymki mogą odbywać się na kolanach,

Pierwsza stacja w drodze do Croagh Patrick (fot. autorka)

również mogą prowadzić przez strumień. Praktyki, związane z obchodzeniem drzew, studni i kamieni, jak i z chodzeniem na kolanach, były najczęściej odnotowywane przez wrogo do nich nastawionych obserwatorów, którzy byli nimi przerażeni i widzieli w nich tylko prymitywne barbarzyństwo i przesady. Powyższe opinie wynikały z niezrozumienia intencji pielgrzyma, który nie czcił drzew, kamieni czy studni, lecz otaczał je szacunkiem ze względu na ich związek ze świętą osobą. Kamienie mogły być tutaj umieszczone przez świętego, a studnia była często powołana do istnienia dzięki jego ponadnaturalnej sile³. Opisanie każdej pielgrzymki nie jest możliwe, a dodatkowe ograniczenia objętości artykułu pozwalają na zaprezentowanie tylko pewnych przykładów, które zawierają jednak dużo motywów powtarzających się w każdej pielgrzymce.

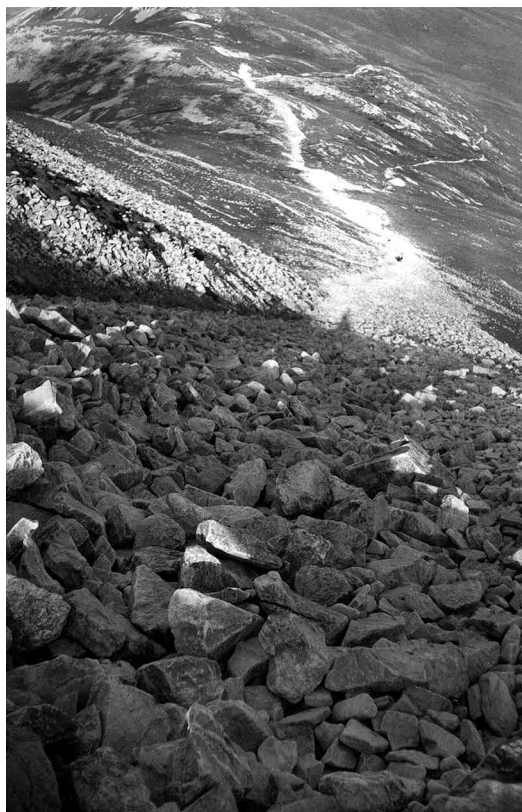
Najświętszym górskim miejscem pielgrzymkowym w Irlandii jest Croagh Patrick (irl. Cruach Phadrig), zwanym również Reek (768 m n.p.m.), hr. Mayo. Największa pielgrzymka, przyciągająca do 80000 ludzi, ma miejsce w ostatnią niedzielę lipca, zwaną "Garland" lub "Niedzielą Czosnkową" (Garlic Sunday)⁴. Najważniejszą częścią pielgrzymki jest uczestnictwo we mszy św., która odbywa się na szczycie góry. Następnie pielgrzymi rozpoczynają obchód stacji, kolejno wyznaczanych przez monumenty, którymi zwykle są ruiny małych kościółków

lub oratoriów oraz nie obrobione tumulusy (kopce) kamienne lub ziemne, zwane "leacht", "leaba" (łóżko lub ogród).

Stara pielgrzymkowa trasa, "Tochar Phadraig" (Droga Patryka), prowadzi najpierw do monumetu, zwanego "Leacht Mionnain", który jest zarazem pierwszą stacją. Pielgrzym obchodzi go siedem razy, powtarzając 7 "Ojcze Nasz", 7 "Ave" i 1 "Credo". Po zakończeniu okrążeń wspina się stromą, kamienną ścieżką, zwaną "Casan Phadraig" (Ścieżka Patryka), na szczyt góry, gdzie klęcząc powtarza 7 "Ojcze Nasz", 7 "Ave" i 1 "Credo". Następnie kieruje się do miejsca, gdzie była stara kaplica. Dawniej, zanim nowa kaplica została wybudowana, pielgrzym odwiedzał ruiny. Klęcząc przed ołtarzem odmawiał 15 "Ojcze Nasz" i "Ave" oraz 1 "Credo", po czym odchodził, zostawiając w szczelinie kamienia przedmiot ofiarny, typu gałganek lub gwóźdź. Modlitwy są w dalszym ciągu odmawiane, chociaż pozostały tutaj zaledwie nikłe ślady kaplicy. Piętnaście okrążeń wierzchołka jest kolejnym etapem pielgrzymki. Tradycyjnie, jedno okrążenie na obnażonych kolanach może być zastąpione przez 15 pieszych okrążeń.

Kolejną stacją jest "Leaba Phadraig" (Łóżko Patryka), przypominające wyschniętą studnię. Na klęcząco odmawia się tutaj 7 "Ojcze Nasz" i "Ave" oraz 1 "Credo", po którym następuje 7 okrążeń. Dziewiętnastowieczne zapiski wspominają, że ta część pielgrzymki była wykonywana tylko przez te pielgrzymujące kobiety, które były bezpłodne, a pragnęły mieć dzieci. Spędzały one noc śpiąc w "Łóżku".

Ostatnia stacja znajduje się u podnóża góry, na obszarze w kształcie trójkąta, zwanym "Roilig Mhuire" (Cmentarz Maryi) lub "Garrai Mor" (Duże Pole). Tutaj znajdują się trzy kamienne kopce, które obchodzi się 7 razy, odmawiając tradycyjne modlitwy. Na końcu okrąża się 7 razy Garrai Mor. Wielu pielgrzymów nie-

Najtrudniejszy odcinek pielgrzymki
do Croagh Patrick (fot. autorka)

Kościół na szczycie góry w Croagh Patrick (fot. autorka)

poprzestaje na tym; schodzą oni do świętej studni w Kilgeever i wykonują dalsze okrążenia.

Obecnie pielgrzymi odbywają “turas” w butach, chociaż dawniejszym zwyczajem było wstępowanie na górę boso, a niekiedy na obnażonych kolanach⁵.

Inna górską pielgrzymką, przyciągająca jeszcze pod koniec XIX wieku do 20000 pielgrzymów, ma miejsce na górze Mount Brandon (943 m n.p.m.), na Półwyspie Dingle w hr. Kerry. Na szczycie góry znajduje się “Tobar Breanainn” (Studnia Brendana), a w jej pobliżu małe oratorium, zwane “Teampaillin Breanainn” (Mały Kościół Brendana). Obok studni jest usypanych kilka małych kopczyków, znanych jako “Na h-Uaigheanna” (Groby) oraz stoi kamienny pilar, zwany “Leac na nDrom” (Kamień Pleców).

Dawnym zwyczajem było forsowanie góry w nocy lub wieczorem dnia poprzedniego i spędzanie nocy na górze, przed rozpoczęciem właściwej pielgrzymki o świcie. Pielgrzymi rozpoczynali modlitwy przy ruinach kościółka, po czym go okrążali. Następnie obchodzili kolejno kamienny pilar i “Groby”. Rytuał był powtarzany 9 razy, z równoczesnym odmawianiem różańca. Na zakończenie pielgrzymi pili wodę ze studni. Ci, którzy szukali panaceum na ból pleców, przykładali je do kamiennego pilara. Po zakończonej pielgrzymce schodzono do wsi Clo-

ghane, gdzie świętowano ku czci św. Brendana. Miało to miejsce 16 maja (dzień patrona) oraz 29 lipca (święto S.S. Piotra i Pawła)⁶.

W studium Ph.D. Hardy'ego z 1836 roku jest zawarty opis pielgrzymki w Struel, hr. Down. Ceremonie rozpoczynały się w niedzielę poprzedzającą środek lata, a kończyły w niedzielę po nim następującą. Pielgrzymi przybywali do Downpatrick, zabierali świętą ziemię z grobu św. Patryka i udawali się na mszę. Następnie zmierzali do pobliskiego Struel, gdzie na kolanach pokonywali wzgórze o wysokości 46 m. Niektórzy pielgrzymi, trzymając ręce z tyłu szyi, dźwigali na plecach ogromne kamienie (jeżeli odprowadzali pokutę za ciężki grzech). Gdy wzgórze zostało sforsowane, zbiegano na dół i powtarzano to zadanie 3, 7, 9, 12 lub więcej razy. Po wypełnieniu tej części pielgrzymki, każda osoba siadała na "Krzesła św. Patryka" (skała o nietypowym kształcie) i była w nim obracana trzy razy przez "kierownika krzesła", który był za to nagradzany drobną monetą. Pielgrzymi kontynuowali "turas", czołgając się lub biegnąc do grupy kopców (siedmiu lub dwunastu) oraz dodając kamień do któregoś z nich. Następnie odwiedzano "Studnię Ciała" (ogromna święta studnia), gdzie dotykano płyty kamiennej na zewnątrz studni. Ten, kto zapłacił, mógł skorzystać ze specjalnego pokoju, gdzie można było zdjąć ubranie. W przeciwnym razie dokonywano tego na przyległych polach, po czym wszyscy razem kąpali się w ogromnej studni, obmywając przy tym oczy. Po skończonej kąpieli udawano się do następnej studni, z której pito wodę. W tym momencie religijny rytuał był zakończony i zaczynały się zabawy⁷.

Glencolmcille lub Glencolumbkille jest magicznym miejscem - szeroką doliną górską, ekstremalnie wysuniętą na zachodnim wybrzeżu hr. Donegal. Znajduje się tutaj jedna z najświetniejszych kolekcji kamiennych pilarów, pochodzących z okresu wczesnego chrześcijaństwa w Irlandii. Różnorodnie rzeźbione kamienie wyznaczają kolejne stacje pielgrzymkowe, które są obchodzone zgodnie z kierunkiem ruchu zegara, zwykle w dniu św. Colmcille, 9 czerwca. Czternaście stacji pielgrzymkowych, rozlokowanych na długości około 5 km obejmuje:

- 1) małą kamienną niszę-ołtarz, znajdującą się przy oryginalnym, starożytnym ogrodzeniu klasztornym, wewnątrz którego stoi obecnie kościół protestancki;
- 2) stojący na skalnej odkrywce, wysoki na 180 cm kamienny pilar, którego obydwie strony są udekorowane wzorami w kształcie krzyży;
- 3) kopiec kamienny oraz "Ait na nGluin" (Miejsce Kolan) - wyłobienie w ziemi, gdzie pielgrzym czyni znak krzyża na swoich oczach, używając "Cloch na Suile" (Kamienia Oka);
- 4) "Mullach na Croise" (Wysokość Krzyża) - wysoki na 90 cm pilar z rzeźbionym, łacińskim krzyżem, stojący na małym kopcu kamiennym, otoczonym wałem, również kamiennym;
- 5) trzy kopce, zwieńczone kamieniami, zdobionymi krzyżami oraz Kaplicę Colmcille, w której znajduje się płyta kamienna, zwana "Łóżkiem Colmcille", przy której pielgrzymi leżą w trakcie odbywania stacji;
- 6) ogromną płytę kamienną, zwaną "Leac na mBonn" (Kamienna Płyta Podezw) lub "Leac na hAthchuinge" (Kamienna Płyta Prób), z wyrzeźbionym krzy-

Druga stacja na trasie pielgrzymkowej do Glencolumbkille (fot. autorka)

żem w kole, na której staje pielgrzym, zwrócony twarzą ku zachodowi i wyraża swoje trzy życzenia;

7) studnię, umieszczoną we wnęce jednego z boków prostokątnego kopca kamiennego, nad którą znajduje się pilar-krzyż; każdy pielgrzym przynosi trzy kamienie i umieszcza je na kopcu;

8) trzy kopce z płytą kamienną-krzyżem na trasie pielgrzymkowej; na tym odcinku pielgrzymi mogą rozmawiać ze sobą, jako że schodzą po stoku "Mullaigh na Cainnt" (Stok Rozmowy);

9) "Clo'n Aoineach" (Kamień Zgromadzeń) - przedziurawiony pilar-krzyż, stojący na kopcu; zgodnie z tradycją, zaręczająca się para stawiała po dwóch stronach pilara i spletała swoje palce w otworze pilara;

10) kopiec ze zwietrzałą płytą-krzyżem;

11) dekorowany z obu stron pilar-krzyż, stojący na kopcu; nazwę tego miejsca "Baile na nDeamhan" (Miejsce Demonów) łączy się ze św. Colmcille, którego zaatakowały tutaj demony;

12) pilar-krzyż, którego górna część jest odłamana;

13) kopiec z pilarem-krzyżem na trasie prowadzącej przez kamienie na rzece;

14) pilar-krzyż rozłupany na dwie części, znajdujący się w pobliżu kościoła protestanckiego, wymienione przy okazji pierwszej stacji⁸.

Wigilia św. Jana, 23/24 czerwiec, wyznaczała datę słynnej pielgrzymki na wyspę, na Jeziorze Gougan w hr. Cork. Jeszcze w XIX w., w przytaczanych opisach pielgrzymek, mówiono o tłumach pielgrzymów, gromadzących się nad brzegiem jeziora wieczorem 23 czerwca. Przeganiano wtedy bydło przez wodę, celem zabezpieczenia go przed chorobami. Na wyspie, w kaplicy i wokół niej, klęczeli pielgrzymi. Jedni z ramionami wyciągniętymi w górę, głośno zanosili modlitwy, inni natomiast odmawiali cicho różaniec. Kawałek zardzewiałego żelaza był przekazywany z rąk do rąk i umieszczany trzy razy na głowie przy wtórze modlitwy. Przypuszcza się, że była to relikwia św. Barry'ego, używana przez pielgrzymów do błogosławienia.

Na środku wyspy, która jest połączona ze stałym lądem wąską drogą, znajdował się drewniany pal, który miał być pozostałością ogromnego krzyża. Pal był pokryty gałgankami, bandażami oraz zwierzęcymi postronkami. Część jeziora, przylegająca do drogi łączącej wyspę z lądem, była ogrodzona i traktowana jako święta studnia. Pielgrzymi zanurzali w jej wodzie dotknięte chorobą kończyny. Na zewnątrz były sprzedawane małe buteleczki z wodą ze studni, którą przykładano do chorych części ciała lub wypijano na miejscu. Po części religijnej następowały zabawy⁹.

Ballyvourney, hr. Cork jest znane dzięki swojej patronce, opiekunce pszczoł, św. Gobnait, której święto, przypadające na 11 lutego, oraz niedziela Zielonych Świątek przyciągają w dalszym ciągu liczne rzesze pielgrzymów. Wszystkie stacje znajdują się w pobliżu średniowiecznego kościoła. Pierwszą stacją stanowi chata w kształcie ula pszczelego, zwana "Domem Gobnait", w której umieszczono rzeźbioną podobiznę świętej. Nad zewnętrznym oknem średniowiecznego kościoła widnieje prymitywna, naga postać kobieca, znana jako "sheela-na-gig", którą pielgrzymi dotykają rękami. Jedną ze stacji jest kopiec kamieni, zwieńczony "bullaun'em" (kamień mający jedno lub więcej wgłębień). Kopiec ten ma wyzna-

Drzewo z zawieszonymi na nim wotami przy studni w Ballyvourney (fot. autorka)

czać ostatnie miejsce odpoczynku świętej. Końcową stacją jest święta studnia, z której czerpie się wodę. Jak przy każdej stacji, tak i tutaj odmawia się serie "Ojcze Nasz", "Ave" i "Gloria".

Dwa razy do roku zostaje wystawiona drewniana statua św. Gobnait. Pielgrzymi kupują niebieskie wstążki lub nitki, zwane "Miarą św. Gobnait", a następnie kładą je wzdłuż i w poprzek statuy. Przyniesione do domów mają chronić ich mieszkańców przed chorobami. Pielgrzymów odbywających "turas" można zobaczyć tutaj niezależnie od pogody¹⁰.

Jak już na wstępie zaznaczono, nieodłącznym elementem miejsc pielgrzymkowych jest święta studnia. W Irlandii takich studni są setki, a nawet tysiące. Niektóre z nich są odwiedzane przez ludzi pragnących wyleczyć się z pewnych dolegliwości i dlatego można je uważać za część irlandzkiej, ludowej medycyny. W pobliżu Liscannor, hr. Clare, znajduje się słynna święta studnia, dedykowana św. Brigid, która jest odwiedzana w ostatnią niedzielę lipca. Stacje wypełnia recytacja 6 "Ojcze Nasz" i 6 "Zdrowaś Mario". Ucałowaniem starożytnego krucyfiksów kończy się okrażanie zewnętrznego i wewnętrznego kręgu stacji (każde sześć razy). Dopelnieniem stacji jest zaczerpnięcie wody ze studni. Przedmioty wotywno, kule, święte obrazki, różańce itp., zostawiane w pobliżu studni, świadczą o przekonaniu pielgrzymów, że dolegliwości, z którymi tutaj przybyli, zostały uleczone¹¹.

Zwyczaj pozostawiania przedmiotów wotywnych jest istotną częścią pielgrzymek do świętych studni. Przedmiotami zostawianymi najczęściej przez pielgrzymów były małe kawałki materiału, zawieszane na drzewie, które znajdowało się w pobliżu studni. Obecnie spotyka się różnokolorowe szmatki, aczkolwiek starsze praktyki wskazują na szczególne znaczenie koloru czerwonego, który, jak wierzono, miał moc przeciwstawienia się złym siłom. Szmatki pochodziły z ubrań chorych osób. Wierzono, że choroba zostaje przeniesiona z ciała chorego na tenże gałąnek.

Jednym z celów pielgrzymek było odprawienie pokuty, innym natomiast uwolnienie się od dolegliwości. Niektóre studnie posiadały moc leczenia szczególnych przypadłości, typu choroba oczu, bóle głowy, krzyża czy zębów, zwichnięcia, reumatyzm itd. Również choroby związane z zaburzeniami psychicznymi były leczone w takich miejscach.

Biorąc pod uwagę fakt, że obecnie obserwuje się wzrastające zainteresowanie pielgrzymkami, zwłaszcza do ośrodków maryjnych o sławie międzynarodowej (Lourdes, Fatima, Medjugorje), można by spodziewać się spadku popularności lokalnych miejsc pielgrzymkowych. Jednak w tym przypadku, obok religijnych potrzeb, które są zaspakajane, istnieje inna olbrzymia siła przyciągająca ludzi, a mianowicie tradycja.

Przypisy:

1 Obchodzenie świętych miejsc lub studni zgodnie z ruchem wskazówek zegara może nawiązywać do oddawania czci słońcu (obchodzenie kamiennych kręgów w kierunku słońca). Por. J. Adair, *Pilgrims' way*,

Shrines and saints in Britain and Ireland, Thames and Hudson, Hampshire 1978, s.197.

² Stacje są rozumiane jako miejsca, jak również modlitwy tutaj odmawiane.

³ Por. P. Logan, *The holy wells of Ireland*, Colin Smythe, Buckinghamshire 1992, s.21-22.

⁴ Legenda głosi, że pewna czarownica, chcąc zabić św. Patryka, wylała na niego wodę z czosnkiem. Święty natychmiast cisnął w nią dzwonkiem, jaki zwykli nosić ze sobą misjonarze celtyccy, zabijając ją na miejscu. Por. J. Adair, op.cit., s. 194.

⁵ Por. Maire MacNeill, *The Festival of Lughnasa*, T 1, The Dundalgan Press, Belfield, Dublin 1982, s.71-83.

⁶ Por. P.Logan, op.cit., s.62; P.Harbison, *Pilgrimage in Ireland, The monuments and the people*, Barrie and Jenkins, London 1991, s.74.

⁷ Por. Ph.D.Hardy, *The holy wells of Ireland*, Dublin 1836; D. O Giollain, *New version of "the pattern"*, w: *Irish Popular Culture 1650-1850*, Irish Academic Press, Dublin 1995 (autorka korzystała z materiału przygotowanego do druku), s.10-11.

⁸ M. Herity, *Glencolumbkille; A guide to 5000 years of history in stone*, miejsce i rok wydania nie znane, s.10-36. Egzemplarz ze zbioru artykułów biblioteki University College Cork (Irlandia); sygnatura: p 941.5 HERI.

⁹ Por. D. O Giollain, op.cit., s.6-9; P.Logan, op.cit., s.41-42.

¹⁰ Por. P.Harbison, op.cit., s.133-135.

¹¹ Por. P.Logan, *Irish country cures*, Appletree Press, Belfast 1981, s.135-136.

Some Places of Pilgrimage in Ireland

(SUMMARY)

In Ireland pilgrimages have an ancient tradition, in many cases going back to Pre-Christian times. The most famous Irish pilgrimage centre is Croagh Patrick, also known as Reek (768 m. above sea level), in Co. Mayo. A special pilgrims' way leads up to this place. Another famous holy place in the mountains is Mount Brandon (943 m.a.s.l.) in Co. Kerry. The paper also gives brief accounts of other pilgrimage centres, such as Struel (Co. Down), Glencolumbkille (Glencolumcille) in Co. Donegal, the island on Lake Gougán (Co. Cork), and Ballyvourney (Co. Cork).